

Iga päewa surma suus.

Bildite armuõpetuse kuulutamiseft Lõunamere jaartel.

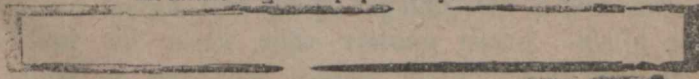

Joel Bulu elulugu.

Tema enese jutustatud, G. E. Luigo tõlgitud.

Ревель, 1895.

Печатано въ Типографіи Августа Миевица.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 16 Августа 1895 г

Joel Bulu elulugu.

1. Lapse põli.

Mina olen sündinud Bawau saarel, kus seeford veel pagana ust walitses ja ma olin juba suur pois, kui meie maal armuõpetust hakati kuulutama. Kui ma esite sellest kuulsin, siis sain ma väga wihasets ja hüüdsin: „Kas meie omad jumalad peame maha jätma? Mina ometi ei taha neid jätta!“

Balju oli neid, kes niisamuti mõtlesiwad. Ühel päewal kuulsime meie üht meest rääkimat, et ewangelium furnutele üht teist maad tõutab, kui see jumalate riit, millest meie esi-isad oliwad rääkinud, ja nimelt headele kodu paita taewas, kuna kurjad kolebasse kohta saada heidetud suure walu sisse, kus tuli põleda, mida üksigi ei jõua kustutada. Sel samal õhtul lätsin ma teiste küla poistega wälja. See oli väga ilus ja kui ma taewa poole waatafin, kus tuhanded tähed hiilgasiwad, siis täis minust korraga mõte läbi: „Oh feda ilusad maad! Kui see tõsi on, mis meie täna oleme kuulnud, siis on ristiiinimesed tõe poolest väga õnnelikud.“ — Ma waatafin, kuda maa tume ja pime oli, taewas aga selge ja walge, ning mo hing igatses väga feda ilusat maad kätte saada. „Mina tahan ristiusku heita,“ ütlesin ma, „et ma lord täh-
tede keskel wõiksin elada.“

Uga ma kartsin oma isa ja sugulasi, sest nemad kõik oliwad paganad ja suur oli nende wiha ristiusu wastu. Balju päewi lätsiwad mööda, ilma et ma oma südame igatjust oleks wõinud täita. Uga minu hingel ei olnud enam ühtigi rahu ja wiimaks lätsin ma teise kü-
lasse, kus üks ristiusku peamees elas ja awaldasin temale oma nõuu.

„See on hea, et sa tulid!“ hüüdis pealif, sest tema rõõm oli suur.
„Aga mispärašt sa tahad ristiusku?“

„Ma olen kuulnud sest heašt maast,“ ütlesin mina, „kuhu teie pärašt surma lähete ja sellepärašt tahan ma teie usku heita, et mina ka lord taewasše wõilfin saade.“ Selle järele tegi tema minu üle palwet ja ma pidasin ennast ristiiimeseks, ehk ma küll ristiusu õpetusest weel midagi ei teadnud.

Aga kui minu isa kuulis, mis oli sündinud, siis sai ta wäga wihaseks. Ta kutsus kõit sugulased ja tuttawad kofku, pagana preestri ka ja kõit hallasiwad minu peale kisen dama. „Lõõme ta maha!“ kisen dasiwad nad, „täna weel peab ta surema!“ Mina kohkufin, kui ma neid sõnu kuulfin ja werehimu nende palgel nägin. Arduš wõttis minu üle wõimust ja ma ütlesin: „Salastage minu peale, mina tahan ristiusu arawifata!“

Nüüd jäi nende wiha tagasi, aga waewalt olin ma need sõnad ütelnud, siis käis teine walu minu südamest läbi. „Nüüd olen ma selle hea maa enesest ära heitnud,“ ütles mulle mu südame tunnistus. Ma sammufin metsa, heitfin põlwili ja palufin Jumalat, ehk ma küll ifegi ei teadnud, mis ehk luda ma teda pidin paluma.

Kui ristiusku pealif kuulis, et minu isa mind jälle paganaks oli teinud, siis sai ta wäga wihaseks ning meie sõbrad kartfiwad tema wiha, sest et ta wägew mees oli. Sellepärašt tegiwad naad suure pidu, kuhu naad ka pagana preestri kutsufiwad, mind awalikult ebajumalatešt lahti ütlesiwad ja ewangeliumile ära andfiwad. Nüüd ma läksin ristiusulise pealiku juurde ja jäin sinna seniks elama, kuni nende ja meie rahwa wahel sõda tõufis, kus ristiiimesed wõitjaks jäiwad. Siis ütlesiwad paganad: „Nende Jumal on wägewam kui meie jumalad,“ ja naad heitfiwad kõit ristiusku ja mina pödrafin oma isa kotta taga.

Nüüd sain ma ka misjonäridega kofku, õppifin ristiusku paremine tunda ja sain wiimaks ka pühade sakramentide ofalifeks. Nõnda läksiwad aastad mööda ja mina laswafin tundmifes ja tartufes taewastes asjades.

2. Kutsumine Wiiti saarele.

Sel ajal oli mul üks armas sõber, Jakob Feteila, Leimatua õpetaja. Iga reedi tulime meie kofku, seltsis palwet tegema ja üksteist elu teel edasi aitama. Kui ma lord jälle tema poole teel olin, tuli

mulle üks mees vastu, kes jutustas, et missioonärid Wiiti saarele enesele abilisi paluvad Issanda töös. Runa mees veel rääkis, ärkas minu südames kange igatsus sinna maale minna ja rahvale, kes Jumalast veel midagi ei teadnud, õndsuse teed kuulutada. Ma ei lausunud sõnagi, sest ma ei saanud südame liigutuse pärast rääkida waid pöörasin tuttavale selja ja läksin nuttes Leimatua poole edasi. Seal ootas mind mu sõber ühes weikeses majakeses, mida ta palwe majaks oli ehitanud. „Mis sul wiga on?“ küsis sõber, kui ta pisaraid minu silmas nägi. Mina rääkisin talle, mis ma mehe käest olin kuulnud ja kuba nagu igatsus minu hinges oli ärganud.

„Hea küll,“ ütles ta, „wõib olla, et see Jumala tahtmine on; palugem sellepärast.“ Ja meie heitsime põlwili ning palusime üksteise eest ja Wiiti saare eest ja palusime Issandat, kui see tema tahtmine oleks, missioonäride südamesse anda, et naad mind sinna kutsuksiwad. Kui meie palwe olime lõpetanud, siis pöörasin ma oma lodukilasse tagasi.

Sel õösel ei saanud ma magada waid ma nutsin, kui ma Wiiti peale mõtlesin ja nende tuhandate peale, kes seal pimeduses elasiwad ja õiget Jumalat ei tunnud. Wiimaks ei jõudnud ma enam vastu pidada. Ma tõusin üles ja ütlesin oma naesele: „Ma ei saa magada. Ma pean Neiafu minema.“ Neiafu on weike linn, kus missionär elas ja kus ta üks kristlik pealik oli, kellega ma sageaaste palwele kokku olin tulnud. Selle juurde läksin ma esite ja rääkisin talle kõik ära, mis mu südame peal oli. „Heida nüüd maha ja maga,“ ütles ta, kui ta minu lõnet oli kuulnud. „Homiku tahan ma missionäriega selle üle rääkida.“ Wara homiku tuli üks mees sinna, kus ma olin maganud ja hüüdis mind näha: „Sina fiin, Joel? Hea, et sa tulid, sest praegu pidin ma minema sind otsima. Missionär Tomas saatis mind sinu järele.“

Mina läksin nüüd missionäri juurde ja see ütles mulle: „Joel, Wiiti saarelt kirjutatakse mulle ja palutatakse abi. Sest saadid, kui ma kirja lugesin mõtlen ma ilka sinu peale.“

Nüüd rääkisin ma temale, miks ma Neiafusse olin tulnud ja kuba igatsus, Wiiti saarele minna, otsegu tuline süsi mo südames on põlenud. „Hea on Jumala tahtmine,“ ütles missionär. „Selge asi, et sa pead minema. Tule, Joel, heidame põlwili ja palume sinule Jumala õnnistust.“ Ja nõnda oli otsus tehtud.

Palju nutmist oli meie lahkumise päewal meie sõprade seas. Ka mina ja mo naene nuttsime. Aga eht meie filmad küll niisked oliwad, siis oliwad meie südamed ometi täis rõõmu, sest Issand rõõmustas

meid. Shtu eel sõitsime meie minema ja kolmanda päewa homikul jõudsimme sinna. Wiiti rannale saades tänasime Jumalat, kes meid õnnelikult maale awitas ja sealt läksime edasi Palembang, kus misionär meie tulemise üle väga rõõmustas ja kus ma sealist keelt hakkasin õppima ja awitama Isjanda töös. Wähe aega olin ma seal olnud, siis tulivad Inglis maalt kaks noort misionäri ja tõiwad ka trüki masina kaasa ja mina pidin nüüd raamatute trükkimise juures abiks olema. Mõne aja pärast wõtsiwad misionärid nõuaks mind Rewa saarele saata, mis sealt mitte kaugel ei ole.

3. Rewa saarel.

Neil päewil oli Rewa saarel ainult wähe ristiiimesi ja palju oli seda häda, mis meie pidime kannatama. Meid sõimati ja ahwardati; paganad warastasiwad meie waranduse ära ja pillusiwad meid kiwidega, kui meie jumala teenistusele kokku tulime.

Hirmsad oliwad need asjad, mis meie seal päew päewast pidime nägema, sest Rewa oli seekord suur kuningriik, wägew ja täis rahwast. Aga rahwas oli täis kurjust, ülemate ja alamate südamed pandsiwad elawa Jumala wastu ja sellepärast on ta neid ära häwitanud ja need mäekingud, kus peal enne elawate majad seisiwad, on nüüd täis furnu-
luid. Iga päewa nägime meie tapetud inimeste furnukehasid meist mööda kannetawat, sest sõda oli rahwaste wahel tõusnud ja kui keegi maha sai löödud, siis toodi tema keha Rewa kuningale näha. Nende liha ei söödud mitte, sest need rahwad, oliwad sugulased. Surnukehad wisati jõe kaldale liiwa peale maha, otse meie maja wastu, ja lapsed tuliwad, wedasiwad neid sinna ja tänna, wahest wette, wahest kuiwale ning laulsiwad ise seal juures furnu laulusid.

Ra ligema saare rahwad oliwad isekestis sagedaste riius. Raad waritsefiwad üksteist tee ääres põõsaste taga, peitsiwad ennast jõe ääres kõrkjate sisse ja laskiwad sealt oma püsiwega ning pillusiwad oma piisidiega naeste järele, kui need weepottidega ja kala kornidega mööda läksiwad, surmasiwad neid, kes lootisus jõe mööda sõitsiwad ja lapsi, kes mängides nende ligi juhtusiwad tulema. Harwa oli nende külades seda aega, kus furnu trummi põrinat kuulda ei olnud ja tapetute kehad toodi ikka Rewa, kas kuningale ehk tema wennale näha. Wenna nimi oli nende keeli „hai kala loopas“ ja see mees oli niisugune metsaline, et ta üksteise ühe oma naese kae maha oli raiunud ja naesele enese süüa annud, sest et see talle kord halwa söögi oli teetnud. Sõjas hoidis

tema nende poole, kes wenna wastased oliwad. Tapetute kehafid ei söödnud, waid kui naad pealikule oliwad näidatud, siis saadeti naad ses sõjas matmiseks tagasi. Selle eest aga sööbi laugema saare rahwaste furnutehad ikka ära ja tihti saadeti suured lodja täied furnutehafid ühe teise saare rahwale kingituseks, kellega Rewa rahwas sõpruses elas. Sel ajal sündis asju, mida nähes meie süda walutas. Ühel päewal, kui kahe saare rahwas ühes rõuus kolmanda saare peale oliwad tunginud ja sealsetest inimestest palju maha löönud, nägime meie üht suurt, surnutega koormatut sõjalotja meie sadamasse tulewat. Surnut kanti kaldale ja laduti liima peale riita. Runingas tuli neid waatama, kuulas sõjakaigu loo üle ja ütles: „Tehke nendega, mis tahate.“ Sedamaid tõusis kaldal kole hulumine ja tungimine; surnutehafid kisti ühele ja teisele poole, inimesed taplesiwad nende pärast ja wenitasiwad neil käed jalad küllest ära. Hulumine läks ikka hullemaks ja inimesed läksiwad hirmsamaks omas himus. Ka naesed ja lapsed segasiwad ennast tüli jekka ja nende karjumine kõlas üle kõige. — Sest hirmsast päewast on nüüd palju aastaid mööda läinud, aga weel nüüd näen ma mõnikord unes kisklejat rahwa hulka ja kuulen nende metsikut kisa ja tänan Jumalat armuõpetuse eest, mis seda rahwast nüüd koguni uueks on muutnud.

Rus nüüd missionäri elumaja on ehitatud, seal seisib enne koda, kus tapetute kasa suitsetati. Ma nägin ise, kuda kõik katuse alune täis kasa rippus, kõikidel sõrmed krontsus nagu kullide küüned. Pealikud istusiwad all tule ääres ja lõnelesiwad omast warandusest, mida nad suitsetasiwad.

Aga weel jälebamaid asju pidime meie nägema, kui meie saare ja Mbau wahel sõda lahti peasis. See kord oliwad inimesed wiha pärast otsegu hullud ja meeste tapmisel ning leskede surmamisel ei olnud otja ega aru. Need oliwad hirmsad ajad, sest siis ei olnud ööl ega päewal rahu. Peamehed oliwad üksteisega riisus, naaber sõdis naabriga ja wäljast poolt tungis waenlane köitide kallale. Ikka halwemaks läks asi, kui Mbau rahwas wõimust hakkasiwad saama, kuni wiimaks ka missionärid ära pidiwad minema. Warsti läksin ka mina ära Wivasse, kus missionar Hunt elas ja lühikese aja järele wõideti Rewa ära, linn põletati maha ja rahwas tapeti suures tapmises ära.

4. Peajemine Hai-kala hambast.

Kui ma Rewas elasin, wõitlesin ma kord hai-kalaga (mis kõige kardetawam kala on) ja sain wäga imelikul wiisil peastetud. Ühel ööl

nägin ma unes, et haikala minu käewart hammustas ja ma ärkasin suure hirmuga; aga kui ma märkasin, et see ainult unenägu oli olnud, siis sai mo süda rõõmsaks. Mitu aega pärast seda ei julgenud ma suplemise ajal sügavasse vette minna, vaid jäin ikka kalda ligi, et mu unenägu tõeks ei võiks minna. Ühel päeval aga tuli üks noor pealik minu juurde ja ütles: „Läheme ujuma, Joel!“ Mina ei tahtnud küll minna, sest ma kartsin hai-kala, aga kui ta kolmat kord kutsus, siis ei tahtnud ma enam vastu panna, et talle mitte meelegaigusti teha. Nõnda läksin ma siis temaga. Jões oli palju noori mehi oma veikeste mängu paatibega, ja ühte nendest paatidest võttes ütles pealik: „Wõta paat, Joel, ja katsume, kumb ette jõuab.“ Mina võtsin siis ka paadi, aga et tema minust ette kippus, siis läkkasin ma oma paati tugewaste, mis peale ka tema oma kangemine edasi ajas ja nõnda ujusime meie oma paatide taga sügavasse vette. „Ujume nüüd teisele kaldale,“ hüüdis pealik ja meie ujusime ning meie taga hull teisi Mbau rahwast. Nemad kõit roniswad kaldale, mina aga jäin jõtte, sest ma tahtsin tagasi ujuda ja kodu minna.

Kui ma sinnapoole sammusin, kus wesi ujumiseks sügawam, nägin ma wee pinnal üks weikest laenekest minu poole tulewat. „See on hai, mõtlesin ma, „minu unenägu on tõsi. Mina kartsin ümber teerata, sest ma olin kaldast kaugel. Nõnda jäin ma siis wäiksest seisima ja lootsin, et hai mind wähest ei näe; aga weikesed laened tuliwad ikka pikkamisi ligemale. Mina hoidsin hinge kinni ja seisin waguši ning aeg ajalt kadusiwad laened. „Ei olnud kedagi,“ ütlesin ma ja astusin edasi, et ujuma hakata. Aga korraga puutus üks teraw asi minu põlwe külge. See oli haikala, kes mind hammustas, aga mina tundsin wähe walu ja arwasin, et mõui noormees, kes minu taga ujus, on wee alla kahtnud ja näpistab mind, sellepärast pistsin ma käe wette, et teda kinni wõtta, aga waata, see oli hai! Siis ehmatastin ma nõnda, nagu oleks hing ihust lahkunud. Suur pimedus langes minu filmade üle; ma ei näinud enam kallast, ega majasid, ega inimesi, kõit oli pime. Minult üks asi tuli mul weel meelde: ewangelium. „Täna on minu elu otsas,“ mõtlesin ma. „Weel ford tahan ma oma Jumalat paluda.“ Ma palusin ja filmapilgul kadus pimedus, eht ma küll ikka weel kallast ega muud ei näinud; aga kui ma üles waatasin, siis nägin ma, nagu lähels taewas lahti ja nagu näeks ma Jumala auujärge ja suurt taewa sõjawäge walgis riidis suures heleduses hiilgawat. O see auu, see imelik suur auu! See oli filmapilguga mööda, nagu wälgu joon pimedal ööl, aga ma

nägin seba, ma nägin seba! Ma nägin seba kui selget lõune walgust ja mo hing minu sees sai rõõmsaks ja julgeks. Ma ei tahtnudgi enam kauem elada. „Ma tahan täna surra,“ ütles mo süda rõõmuga. Ma ei kartnud haikala enam mitte. Ta ei olnud minu meelest enam midagi, ehk ta küll mo ihule haawa oli fiske kiskunud ja mo weri woolas. Müüdlaskis ta minu reie lahti ja tuli natukesel aja pärast jälle mind hammustama. Siis oli mul, nagu äratkfin ma unest ja mo süda sai täis wiha tema wastu, nagu waenlase wastu, kes mind surmata tahtis. Kui ta jälle ligemale tuli ja omad lõuad ammuli ajas, et mind hammustada, siis torkisin ma oma käe tema kõrisse nii jõgawasse kui ma aga ulatafin, sest ma tahtsin tema südant seest wälja kiskuda ja teda sel wiisil surmata. Tema hambad kiskusiwad mo käewarre lõhki, aga mina ajasin kätt kõigest wäest edasi. Wiimaks ei saanud ta mind enam hammustada, waid ajas suu lahti, nagu tahaks ta otkendada. Siis tõmbasin ma oma käe ruttu wälja, wõtsin kahe käega tema ümbert kinni ja tõstsin teda üles nii kõrgele kui wõisin ja hoidsin oma pea tema lõhu all, et ta mind hammustada ei saaks. Nõnda tuigerdasin ma temaga kalda poole ja kuulsin, kuda ta oma lõualuid minu pea kohal lõgistas, nagu tahaks ta mind hammustada; aga ma hoidsin teda kõwaste kinni ja arwan, et ma teda kaldale oleks kannud, sest ma jõudsin juba sinna, kus wesi õige madal oli, aga seal langes mo parem käsi, mida ta oli hammustanud, jõuetult maha, mis peale ta kala käest wette libises ja ära ujuma hakkas, ehk küll wäga nõdralt ja pikkamisi. Aga nii suur oli minu wiha tema wastu, et ma ümber pöödrasin ja pahema käega tema sabast kinni tõmbasin. Aga forraga oli mul, nagu läiks kõit ringi minu ümber: kallas, puud ja inimesed. Surma määsimus langes minu südame peale ja udu tuli filmade üle; minu kõrwades oli kui maru kohise mine mere peal, ma langesin maha ja ei teadnud enam millestgi. Nõnda peastis Issand mind sellest hirmsast hädaft. (Aga selles wõitlemises saadud armid oliwad tal elu otsani külles).

5. Oda ja kirwe all.

Kui ma mõne aja Wiwa saarel olin elanud, siis lähtas misionär Sunt mind Wanua Lewu saarele, et ma seal maad läbi käiks ja waataks, kus Sumala sõnale maad wõib leida. Ma sõitsin sinna weitse lootfikuga ja peasesin teel suure waewaga merehädast, sest tuul oli kange ja üks suur laene lõi forraga meie lootfikku wett täis. Mina kargasin püsti, wiskasin kõit asjad, mis meil kaajas oliwad, merde, kargasime

ise ta üle ääre ning hoidfime paati nii kaua ülewel, kuni ta tühjaks sai tõstetud. Nõnda peafime meie eluga, aga kaotafime ta lõik, mis meil ilmas oli.

Saarel läks asi esiotsa hästi. Mitmed wõtsiwad meie õpetust wastu ja meie kaswatafime ning õpetafime noortest meestest enestele abilisi, kes palju tööd tegiwad Jumala riigi kasuks.

Uga kui kurat nägi, et meid palju sai ja et inimesed tema käest ära põgenesiwad, siis hakkas ta meile kurja tegema ning Issanda tööd takistama. Paganu usu preestrid oliwad temale pea abimeesteks. Kui kuskil mõni õnnetus juhtus, siis seletasiwad preestrid, et jumalad meie pärast wihased on ja maale kurja teewad ning nõnda kihutasiwad nad paganaid meie wastu, nõnda et naad meile igal pool hakkasiwad kurja tegema, kuni meie koduse rahwas seda enam ei jõudnud kannatada waid nendega wõitlema lippus. Uga mina pidasin neid tagasi ja ütlesin: „Olgem kannatlikud Issanda sõna järele, wõib olla lähewad kurjad päewad pea mööda.“ Uga ajad läksiwad halwemaks ja halwemaks.

Mul oli sellorral üks ilus siga, suur ja rammus orikas, kes maja juurest kuhugi eemale ei läinud waid alati ulse juures wahtis ja sõdgi-jätisid sõi. Kui ma ühel äripäewal jutluselt kodu tulim, ei olnud siga enam kufagil, aga liiwa sees oliwad jäljed näha, et ta ära oli weetud. Kõik meie rahwas jooksiwad minu juurde kofku. „Soel,“ hüüdsiwad naad, „nõnda ei wõi asi enam ebasi minna. Täna tapawad naad meie sead, homme meid endid. Läheme ja kupaatame neid mehe moodi.“

„Jääge teie siia,“ ütlesin mina. „Kui meie kõik läheme, siis wõib kergeste tüli tõusta, sellepärast tahan ma üksinda minna ja neid paluda, et naad meile liiga ei teeks.“

„Ei, meie tahame sinuga ühes surra!“ kisendasiwad mehed, aga lassiwad minu palwe peale mind ometi wiimaks üksinda minna.

Paganate küla ei olnud meie omast kaugel ja kui ma sinna tulim, nägin ma kõik rahwast ühe abju ümber koos, kus tuli põles ja abju kõrwal oli minu siga küpsetamiseks walmis pandud.

„Jätku leiwale!“ teretasin mina neid. „Waata ometi, kui suur siga? Uga mis? See näeb ju wälja just nagu minu siga!“

„Mis sa meie sigadest nõuad?“ hüüdsiwad nemad. „Mis sa meist tahad? Kas wihane oled?“

„Ei,“ ütlesin mina, „teiega ei hakka ma waidlema, sest ma näen, et teil kurjad mõtted minu wastu on. Mina lähen pealiku juurde.“

Nende sõnadega pöörafin ma ennast ümber ja lätsin nende peamehe maja poole.

„Mina tuln kuulama isand,“ ütlesin ma temale, „mis asjas meie oleme süüdi teinud. Sinu rahwas on meie wiljapõllud ära rikkunud, meie loomad ära tapnud ja praegu küpsetawad naad üht minu siga, — jo meie oleme kuulnud, et kui naad kõik meie waranduse on ära wõtnud, siis tahawad naad meid ka maha nootida ja ära süüa. Aga mispärast see kõik on? Ütle mulle nüüd, mispärast sa meie üle wihane oled ja kui meie kudagi elfinud oleme, siis tahame meie hea meelega trahwi maksta. See on tõsi, meie oleme sinu jumalatele selga pöörnud, aga sind ennast ei ole meie mitte maha jätnud. Ei, isand, meie filmad waatawad weel sinu poole. Sina oled selle rahwa pealik, nii hästi paganate kui ka ristiiinimeste, ja meie ei ole sugugi laisemad sind teinima, kui paganad. Ütle nüüd, kas sa oled ialgi meie käest mõnda tööd nõudnud, mis meie ei oleks teinud, mõnda maja, mis meie ei oleks ehitanud, mõnda pidu, mis meie ei oleks pidanud? Mispärast on sinu hing wihane meie vastu? Sinu preestrid ütlewad, et jumalad on wihased; aga kui naad wihased on, siis näidaku naad ise oma wiha üles sellega et naad meid nuhtlewad, kui naad midagi jõuawad selle Jumala vastu, kes meie wari on. Meie ei karda neid mitte. Sina oled, leda meie kardame.“

Selle peale ütles pealik: „Sinu sõnad on õiged, Joel. Tõeste õiged on sinu sõnad. Edespidi peab lugu paremaks minema. Ära kardada ühti. Unusta mis on olnud ja küll ma kannan hoolt, et sulle enam liiga ei tehta.“ Mõnda ütles pealik ja ma usun tõeste, et kõik asi hästi oleks läinud, aga kuna meie weel rääkisime, kuulsime meie korraka lisa ja kõra ning wälja jookstes nägin ma, et meie poisid oliwad tulnud minu järele waatama ja nüüd külarahwaga wihaselt taplesiwad. Mina jooksin nende sekka ja hüüdsin: „Mispärast olete siia tulnud: Kas ma teile ei ütelnud, et teie minu tagasi tulekut pidite ootama?“

„Meie ootasime,“ kostiswad nemad, kuni meie kauemine enam ei jõudnud oodata. Meie oleme siin, et sinuga ühes surra. Sina ei pea mitte üksinda surema.“ Mehed oliwad nii wihased, et mul suure waewaga korda läks neid enesega ühes ära kutsuda.

Paganate nõuu oli nüüd meid ära tappa ja nende kutsujad käiswad ümberlaudu külades sõjamehi teiseks homikuls koku ajamas. Meie saime kõik teada, mis naad nõuuls wõtsiwad ja tegiwad, sest meil oli nende seas paar sõpra, kes meile kõik ära rääkisiwad. Meie kuulsime,

et paganatel nõu oli peetud, esite meid ära tappa, siis aga ka walgeid mehi, missionärisid, kes muist eemal Solemus elasivad, maha nottida, nõnda et ristiusk nende maalt täieste ära saaks hääwitatud. Mina saatsin siis mehi isand Wippi juurde, kes pealik oli seal, kus walged mehed elasivad, ja lasksin temale teada anda, missugune häda meie ja tema peale ähwardas tulla. Kui mehed tagasi tulivad ja meile kuulustasivad, et walged mehed meile püssisid tahawad saata, siis oli meie meeste rõõm suur, mina aga käskisin üht meest Solemusse tagasi minna ja herra Wippile ütelda, et meie teda tema hoolenõudmise eest täname, aga sõjariistu mitte wastu ei wõta, sest muidu wõitfid paganad ütelda, et meie nendega tahame sõdida ja wõitšivad meile kurja teha." Kui Wippi neid sõnu kuulis, ütles ta: „Sea küll, jäägu püssid siia. Kui teie käsi halwaste läib, siis on teie oma süü. Aga ütle Joelile, et meie teid mitte maha ei jäta. Meie tahame tulla ja waadata, kudas lugu on.“

See kõit sündis öösel. Wara homiku kuulsime meie mitmelt poolt sõja pasunaid puhutawat ja meie inimesed kogusivad endid minu maja ette kolkku, et taplust ära oodata. Kui mina nende juurde wälja astusin, siis hüüdsin ma walju healega: „Istuge maha! Iga mees istugu maha. Nemad peawad nägema, et meie wõidelda ei taha. Siis, kui naad juba meie peale on lastnud, karatem üles ja wõidelgem elu eest, mis Jumal meile on annud.“

Kõit istusivad nüüd wait olles maha, igamees wõttis omad sõjariistad põlwe peale, ja nõnda jäime meie ootama. Pasunate heal tuli ilka ligemale ja ligemale, kõlas ilka waljumine ja waljumine, kuni wiimaks waenlane metsa serwal nähtawale tuli — suur salt pagana sõjamehi, wärwitud ihudega walmis wõitlusele. Kui naad meid nägivad, siis hakkasivad naad toledaste karjuma. Aga kuna nemad sõjakisoga meile ligemale tulivad, ütlesin mina oma rahwale: „Jääge istuma; Isand saab meie eest sõdima.“

Nõnda tulivad paganad meile koguni ligi; need, kel püssid olivad, sihtisivad nendega meie peale; kel sõja kirwed olivad, tõstisivad neid üles hoobi andmiseks; odamehed hoidisivad omad wisk-odad walmis ja wehklešivad nendega meie filmade ees; noole mehed tõmbasivad wibud winna: aga ühtgi püssi paulu ei tulnud kuuldawale, ühtgi kirwe hoopi ei antud, ühtgi oda ei wisatud, ühtgi noolt ei lastud lahti. Mis neid tagasi hoidis, seda ei wõi ma ütelda; aga seda ma tean, et naad kaua nõnda seisivad ja meid oma sõjariistadega ähwardasivad, kuna meie

wait olles istufime ja omas südames Jumala poole kändasime. Ja tema kuulis meid. Viimaks, kui waenlane meid ju kaua küll oli hirmutanud ja meie iga filmapilt tema käest surmu pidime ootame, seal nägime meie üht pealikut läbi küla meie poole tulivat, walaskala hammas rahumärgiks käes. See läts meie ja paganate wahelt läbi, istus maha ja pakkus paganatele walaskala hammast ja palus, et naad meid elusse jätaks. Kui waenlaste pealikut seda sõna kuulsiwad, saatsiwad naad oma rahwast tütt maad eemale ja istusiwad maha nõuu pidama. Ka meie lätsime eemale. Näüd tuli isand Wippi walgete meeste ja teistega, kõitidel püssid ja ja odad kaasas. „Siin meie oleme, Joel,“ ütles ta, „meie tulime sinu järele waatama.“

Tüki aja pärast tuliwad kaks wana pealikut waenlaste leerist minu juure, walaskala hammas rahumärgiks käes. Naad istusiwad minu tuppa maha ja andsiwad mo kättele suud, sealt maa wiisi järele ninaga minu kätssa õõrudes.

„Joel,“ ütlesiwad naad, „meie tunneme nüüd sel päewal, et sina üks tõsine mees oled ja et sinu Jumal suur Jumal on. Smelitud on need asjad, mis täna on sündinud. Sest meie südamed oliwad wiha täis ja meie nõu oli teid kõiki ära tappa; aga kui meie sinna tulime, kus teie wagusi istusite, siis kadus jõud meie kättest ja meie ei wõinud midagi teile teha. Sina, Joel, oled see, kes meie elu peastis. Sest kas meie ei oleks oma enese werd walanud, kui meie teid oleksime löönud? Kas kõik sinu rahwas ei ole meie sugulased? Sellepärast saadeti meid sinu käest andeks paluma selle eest, et meie wihased olime, sind sinu pilameele eest tänama ja sulle ütleva, et meie sinu armastust meie wastu ilmaški ei saa unustama. Wõta see kala hammas wastu ühels märgiks, et kõik pahandus meie wahel peab olema maha maetud. Meie oleme ka otsusels teinud, et kui keegi sinule weel peats liiga tegema, siis saab see surmuis lööbub, olgu tema kes ta on, ja abi saab tema hauaks.“ Rõnda peastis mind Issand sel hirmu päewal. Ma ütlesin enne, et ma ei wõi ütelda, mis paganaid tagasi hoidis, aga ma tean seda: see oli Jumala wägew käsi. Mitte üks ega kakslord, waid tihti, kui ühtigi muud abi ei olnud, on tema mind awitanud, nagu ta alati kõiki awitab, kes oma lootust tema peale panewad, kuni aeg tuleb, kus naad oma Issanda rõõmu fisse wõiwad minna. Ja siis, mis neid siis ka siit ära wiib, kas mere häda, kas haigus, kas sõjakirwes, see kõik on hea.

Pärast seda lugu ei olnud meil enam ühtigi tüli, waid meie käisime rahwa seas ümberringi, majast majasse, külast külasse, ütlesime

jutlust ja kuulutafime armuõpetust ja leegi ei julgenud meisse puutada. Paljud lahkusiwad pagana ufust ja hakkasiwad ainust õiget Jumalat teenima ja isegi need, kes weel oma wanade jumalate poole hoidesiwad, näitafiwad nii suurt lahkust meie wastu, et meie olime nagu Hiob, kui Jehoowa tema waewa põlwe sai ära pöörnud, sest kõik, mis meie olime kautanud, sai meile enam kui neljawõrra tasutud.

6. Dno saarel.

Kastal 1848 läkitati mind Dno saarele. Seal oli ammu ju risti ust maad wõtnud, aga hiljuti oliwad seal suured segadused tõusnud ja rahwas oliwad õpetajatega pahandusesse sattunud. Mina läksin sinna raske südamega ja kartsin wäga, et pealitud ja rahwas minu wastu umbusfulised saawad olema, aga minu mure sai rõõmuls pööratud: rahwas armastasiwad mind ja Issanda töö edenes jõuudfaste.

Seal saarel olles sain mina ka selle õnne osalifeks, et mind wäärt arwati kui abimissionäri pühalikult ametisse saada. Suur oli minu rõõm selle üle, aga ma ei julgenud enesest sellepoolest kiidelda, waid andsin kõik auu Jumalale, kes nii suuri asju minule oli teinud.

Kõik aeg, mis ma Dnol elasin, ei kahanenud rahwa armastus minu wastu ja meie elafime õnnelikult koos nii hästi waimulifis kui ihulifis asjus. Tihti tuliwad naad üksteise järele minu majasse ja töiwad mulle mõne kana, ehk kala, ehk korni täie puu wilja wõi muud, mis neil oli, nõnda et mo maja alati toitu täis oli, enam kui waja oleks olnud. Ilmaaegu keelasin ma neid niipalju toomast. Wida enam ma rääkifin, seda enam naad töiwad, nii et meie kõiki ära ei jõuudnud süüa, mis toodi. Ka meie sigatel oli rohkem, kui naad süüa jõuudfivad.

Imelikud oliwad need asjad, mis ma selle weikese saare peal nägin ja kuulsin, kudas rahwas Jumalat tänas ja kiitis, kudas patused meie jutluse ajal nutfivad ja armu palusiwad, nõnda et ma sagedaste nende juurepidin tulema ja nendega palwet tegema. Sagedaste põles mo süda sees neid sõnu kuuldes, mis surejate huultelt tuliwad ja ma tean, et Dno saarel palju handafid on, kust need, kes seal sees magawad, rõõmuga saawad wälja minema õigete ülestõusmises.

Daniel Repa ütles surma woodil mulle: „Sga päew saan ma selles kinnitatud, et minu patud mulle andeks on antud. Mina tean, kui mo elu täna fiin peab lõppema, et ma siis taewasse lähen igawest elu pärima.“

Selle peale tegime meie ühes palwet; palwe ajal hakkasiwad tal

filmab wett jooksmas ja kui palwe otsas oli, nuttis ta weel ikka. Kui ma temalt küsisin, mispärast ta nutab, ütles ta: „Mina nutan armastusest Issanda vastu. Tema armastab mind ka ja tema armastus on suurem, kui minu. Nii selge kui lõune päikese walguis on mul see asi et minu hing lunastatud on, sellepärast ei karda ma surra. Ma tean, et kui minu hing sest ihust on lahkunud, siis saan ma armust Jeesuse Kristuse, oma Issanda läbi Jurgala juures igaweste elama.“

Palju teisi armsaid ja kallid sõnu rääkis ta Jumala armastusest meie vastu. Aga tema haigus läks ikka raskemaks ja kui ma teisel päewal tema juurde tulim, oliwad juba surma märgid tema näu peal.

„Kudas on, Daniel?“ küsisin mina ja tema kostis: „Ma olen walmis, täna ära minema. Minu lahumine on ligi. Mis päew täna on?“ Kui ma ütlesin, et täna pühapäew on, siis ütles ta jälle: „Seda püha saan ma taewas pidama.“ Mina küsisin, kust ta seda teab ja tema ütles: „See on wist Issanda tahtmine, et ma täna tema juure lähen.“

„On ta siis ennast sulle ilmutanud?“ küsisin mina. „Ja,“ ütles tema, „ma näen teda praegu waimus, ehk fina teda küll näha ei wõi. Ära räägi enam palju. Minu Issand on siin ja kutsub mind. Waata siia! Waata Issandat!“ Tema filmab oliwad paigal ja tema filmaripsmed ei liikunud mitte, tema pale kautas haiguse jume ja kuna ta üles poole waadates omad käed wälja sirutas, kahtus ta. Nõnda läks see Jumala laps taewa ja tema suremine oli meile kalliks manitsufets; kasulikum, kui kõik tema jutluse sõnad, mis ta ameti ajal oli rääkinud ja tema manitsufes, oli tema suremise wiis ja kombe meile, kes meie elusse jääme, sest sellest nägime meie, mis hea asi tõsine ust on. Nii palju Daniel Repast, sellest truust Jumala sulasest.

Ono saarel oli ka üks mees, nimega Ruben, teda ma katsumas käisin, kui ta suremas oli ja kui ma küsisin, kuda lugu tema hingega on, kostis ta: „Minu hingel on rahu, sest ma tunnen Jumala armastust, aga minu haigus on tõeste raskeste minu peal. Aga mina loodan Issanda, oma Annistegija peale.“

Kui ma teisel päewal teda waatama tulim, ütles ta: „Mina tean, et minu lahumise tund ligi on, et ma sinna maale pean minema, kuhu ma ennast olen walmistanud.“ Meie küsime, kas tema ka kindel on selle peale, et ta taewasse saab, mis peale tema kostis: Ja. Ammu juba tean ma, et minu hing elab usu läbi Jeesusele.“ Selle juures hiilgas tema nägu nagu inimesel, kes suure waranduse on leidnud.

Siis andis ta omad lapsed minu hoole alla, „Joel,“ ütles ta, „kui sa mind armastad, siis halasta minu laste peale. Speta neid digis usus, et naad Jeefust, oma Dnistegijat, armastama õpivad.“

„Mina tahan nende eest hoolt kanda,“ ütlesin mina. „Ara muutse nende pärast, waid mõtle oma enese hinge peale.“

Siis ütles tema: „Jumala armastus on tõe poolest minu sees. Minu walu on suur; aga kõit see walu ei ole midagi selle hea wastu, mis meie Jumal mulle pea oma auujärje paremal pool saab andma.“

Warsti selle peale jäi tema hingamine seisma, kuna tema sõbrad tema ümber kogusiwad, temale wiimast lord suud andma ja teda nutma. Sa nutt oli suur tema pärast, sest tema oli pealikutel sugust ja oli oma maale wäga kasulik mees olnud.

Aga natulise aja pärast nägime meie, et ta tasakeste hingas. Siis tegi ta filmad lahti, heitis meile käega wait olla ja ütles: „Arge nutte. Arge nutte.“

Sellepeale jäiwad kõit koguni wagusi ja meie jäime kartlikuks, sest meie armastime, et ta ju surnud oli. Aga sureja rääkis weel lord ja küsis: „Mis pärast teie nutate?“

„Meie nutame sinu surma pärast,“ ütles üks tema sõber.

„Arge nutte minu pärast,“ ütles tema, „nutte ise-eneste pärast. Mina elan. Issand ja tema inglid tõtawad mind wastu wõtma. — Aga weel lord tahan ma natule teiega rääkida. Olge tõsised usus. Kui teie mind armastate, siis pidage ewangeliumist kinni. Nii kaua, kui ma terwe olin, uskusin ma kindlaste, mis meie pühas raamatus on üteldud ja sealt sain ma pattude andeksandmist. Mina lugesin piiblis taewa riigist ja uskusin seda ja nüüd, sel päewal saan ma ihu filmadega neid asju näha, mis ma uskusin, ehk ma neid küll ei näinud, — asju, millest Paulus kirjutab, selle sõnu ma nii sagedaste olen lugenud. Nüüd saan ma neid kõiti kätte.“

„Ruben,“ hüüdsin ma, sest mo süda põles minu sees, „üttele mulle weel lord minu enese ja nende kõitide teiste pärast, kas sa nüüd ewangeliumi leiad õige olewat. Üttele meile, kas sa ka nüüd meie Dnistegija sisse usud ja kas tema sind rõõmustab?“

Ruben naeratas ja tema pale hiilgas.

„Kas sa näed seda sammasi seal, Joel?“ küsis ta.

„Jah, näen,“ kostsin mina.

„Kas näed teda selgeste?“

„Ma näen teda koguni selgeste,“ ütlesin ma imeks pannes, et ta

nii sugusid asju minu käest küsis ja kartsin, et ta arust segane on. Tema aga waatas tõsiselt minu otsa ja ütles: „Soel, nii selgeste kui fina seda sammast näed, nõnda näen mina Issandat. Kas sa ei näe teda? Waata, tuba on täis inglid. Minu Annistegija wiib mind siit ära. Glage hästi. Suur on minu armastus teie wastu.“

Ta pani käe rinna peale, hingas veel paar korda tasakeste ja uinus siis.

Meie kõik, tema isa, tema naene ja tema sõbrad nägime ja kuulime neid asju. Meie südamed olivad täis rõõmu. See ei olnud meil mitte nagu surma päew, waid nagu mõni pidu päew, kus meie Jumala armu surnu wastu nägime. Meie ust Jumala sisse sai kui põlewats tuleks ja meie ütlesime: „Ei ole midagi ilmas nii palju wäärt, kui tõsine ust.“

7. Teist korda Wanua-Lewus.

Hoopis teistsugused olivad lood, mis mind Wanua-Lewus ootasiwad, kui mind sinna tagasi kutsuti. Kurb oli sealne lugu. Sõda oli tõusnud ja paganad määsasiwad hirmsaste ning olivad kindlat nõuu wõtnud, ristiusku ära häwitada. Meie ei tohtinud linnast sugugi wälja minna, sest waenlased waritsesiwad ümberringi metsades, kus naad ka kats meie meest maha löiwad, kes wälja olivad läinud, palwemaja katuseks rohtu lõikama. Naad olivad ka ühe küla peale tunginud, kus meie inimesed elasiwad; suure waewaga peasisiwad mõned surmasti, meile kurbe sõnumid kuulutama. Ja et häda mõõt täis saaks, suri meie missionär, nõnda et meie nagu lambad ilma karjufeta olime. Wida aramats ja nõdremats meie inimesed jäiwad, seda julgemats läks waenlane. Suba hakkas ta wallisid meie linna ümber ehitama ja meid nii ümber piirama, et leegi peafeda ei wõiks. Meil ei olnud muud oodata, kui täielist hukatust. Aga Issand peastis meid seegilord. Range maru ja suur wihm tõusiwad, mis küll meile linnas ligi ei peasnud, aga mis eest waenlastel ühtigi warju ei olnud. Need ootasiwad, nii kaua kui jõuudsiwad, aga kui naad wihma ja külmapärast juba pool surnud olivad, siis põgenesiwad naad igaüks oma külasse, mis peale meie need wallid ära purustasime, mis nemad olivad ehitanud.

Eht linn küll rikkumata jäi, oli meie häda siiski suur, sest nii pea kui ilm ilusaks läks, oli waenlane jälle metsas waritsemas ja löi maha, kes wälja läks toitu otsima, nõnda et meie oma linna wallidest eemale ei tohtinud minna. Sellepärast tõusis linnas suur nälja häda ja mina aõtsin nõuaks oma naest ja lapsi Mbua linna wiia, et naad elusse

wõiks jääda. „Kui meie tee peal waenlaste kätte sattume ja naad meid maha lööwad, siis ei sünni meile muud pahemat, kui et meie sureme, ütlefin ma neile, „aga kui teie siia jääte, siis surete teie ka nälja pärast.“

Rõnda läksime meie siis teele ja jälle peastis Issand meid imelikul wiisil, sest kui meie lord üle lageniditu läksime, läks suur salk pagana sõjamehi meist mööda. Meie wahel ei olnud mitte palju maad ja meie nägime neid nii selgeste, et meie igat meest oleks wõinud lugeda, aga nemad ei näinud meid mitte ja ma usun, et Issand nende filmi niisama pidas, nagu ta lord Siria wäe filmi pimedusega löi, kui see wälja oli saadetud prohwetit tapma.

Ma jätsin naese ja lapsed Mbuasse ja tõttasin ise tagasi Randi linna, kuhu ma jäin, et rahwast trööstida nii hästi kui wõisin, ja neid manitseda oma lootust Jumala peale panema; aga meie usk oli wäga nõber, sest nälja ja hirmu pärast oli meil libe käe. Mõne aja pärast läksin ma jälle Mbuasse oma perekonda vaatama ja tahtsin kolmeks päewaks sinna jääda. Aga kui ma weel seal olin, jooksis üks noormees mulle järele ja ütles, et naabruses elaw Dewuka kuningas olla suure sõja wäega paganatele appi minemas ja tahta mind näha. Mina rääkisin selle üle Mbua missiõnäriga, aga see laitis minetu ära ja armas, et ma oma minetuga midagi head ei wõida teha, sest mististe olla linn juba ära wõidetud.

Ja nii oli ka. Kuningas oli lubanud linna rahwa elu hoida ja naad oliwad teda siisje lastnud. Pagana sõjamehed riisusiwad linna puhtaks, aga kuninga keelu wastu ei julgenud naad kedagi tappa. Aga linna elanikud saiwad wargi ära wiidud. Rõnda lõppes see sõda ja sellega ühtlasi minu olek Randi linnas.

Mina jäin nüüd Mbua linna missiõnäri Wilsoni juurde abiliseks. Kord sõitsime missiõni laewaga sügawamale maale ühe wägewa pealitu juurde, nimega Kamere. Aga kui meie tema pealinna jõudisime, kuulsime meie, et ta eemale, Monta linna oli läinud, kus suur laat oli. Weikese lootustuga sõitsime meie sinna järele ja leidsime selle linna paganaid täis olemat, kes mägestikust alla laadale oli tulnud. Kui meie teed mööda läksime, astus üks suur mees meie juurde, wõttis Wilsoni ninast linni ja rebis teda armutumal wiisil enesega ühest teise, mis läbi ta talle suurt walu tegi. Olime sest piinajast peasnud, siis läksime laada platsile, kus pealikud istusiwad, aga need oliwad kauplemise õhinas ja neil ei olnud himu meid kuulda wõtta. Wahe ajal tungis rahwas meie ümber kokku, üksteist tuupides ja põksides ning meid pigistades, nii et meil sugugi rahu ei olnud. Sellepärast katsusime neist nii pea kui

wõimalik lahti saada ja otsisime üht peidu paita, kus meie homikuni wõiksime warjul olla. Tükile maad linnast eemal leidsime ühe weikese onnikese, kelle põrandale rohku oli puistatud. Meie heitsime ühte nurka pikali ja lootisime, et sealt meid keegi ei leia. Aga kui pimedaks oli läinud, siis kuulsime kõigil pool käimist ja kiskendamist ja wälja waadates nägime suure karja mehi, põlewad tõrwalondid käes, meie poole tulewat. Meie andsime oma hinge Sumala hoolets ja walmistasime endid surmale.

„Siin naad on!“ hüüdis üks suur pois usse peal seisest, põlew tõrwalont ühes käes, sõjafirwes teises. Tõrwalondiga pistis ta katuse põlema, aga need, kes tema taga olivad jooksnud, kustutasiwad seda filmapill jälle ära, — mispärast, ei tea ma mitte, olgu siis, et naad maja tahtsiwad hoida.

Õsimene pois kargas siis sisse ja keerutas kirwega meie pea kohal, kuna ta teised meid oma sõjariistadega hirmutasiwad. Kas neil tõesti nõuu oli meid ära tappa ehk tahtsiwad naad meid ainult hirmutada, seda ma ei tea, aga pool ööd ähwardasiwad naad meid nõnda oma sõnade ja sõjariistadega ja kui üks selts wälja läks, siis oli teine jälle koge käepärast, kuna meie, seljad seina poole, nurgas istusime, nende filmi wahtsime ja waitkelt oma Sumala poole palwet tegime. Wiimaks läksiwad kõik ära ja meie jäime teadmata olekusse, kas naad weel tagasi ei tule ja meile otša ei tee. Aga homik tuli, meie läksime jälle linna ja misjonar Wilson palus luba jutlust teha, mis meie imestuseks ka lubati. Suure paganate hulga seas seisest rääkis misjonär siis ainsast tõsisest Sumalast ja tema Pojast, meie Ünnistegijast Jeesusest Kristusest, mis järele meie oma paati astusime ja wäga imels panime, et elusalt sealt linnast minema peasime.

S. Mbaus.

Pärast seati mind Mbaus ametisse, kus ma nüüd siamaani olen elanud ja Issanda tööd teinud, nii hästi kui wõisin. Ja siin on Issand ka wäga armuline minu wastu olnud, on pealikute ja rahwa südamed minu poole pöörnud, nõnda et ma nende seas waitlikku ja rahulist elu olen wõinud elada ja näha, kuba mitmed nende seast ennast pöörafiwad elawa Sumala poole. Mitmel wiisil ja mitu kord on Sumal mind ka peastnud suurtest hädadest maal ja weel, mis eest ma tema püha nime pean kiitma. Kõige suurem ja imelikum oli minu ja mo selfiliste peastmine suurest tormist, mis märtsi kuus 1839 mässas.

Sel kuul ütles misjonär minule: „Kuda oleks, Joel, kui sa saar-

tele lähets ja seal missioni tundisid peaks?" Meie palusime kuninga käest ühe suurema lootiktu, kui meie oma oli, sest et märtsi tuu marude tuu on. Ühel laupäeva õhtul läksime meie teele ja lootisime veel enne ööd mõnele saarele jõuda, aga waewalt olime meie tüki maad sõitnud, kui paksud mustad pilved taewa alla tõusiwad ning minu südant murega täitsiwad. Ra tuul ei olnud ühtlane, waid puhus pea ühelt, pea teiselt poolt ja tihti käiswad rängad wihma hood. Paar korda rääkisin ma laewa meestega ja andsin nõuu tagasi pöörata, aga keegi ei kiitnud minu nõuu heaks. Nõnda sõitsime meie edasi, kuni suur wihmasadu kange tormiga tuli. Siis lahetsesiwad kõik, et minu nõuu tähele ei pandud ja suure waewaga katsusime tüüri käänata ning paati ümber pöörata, aga see oli nüüd wõimata, sest tuul oli ju hirmsaks maruks muutnud ja peffis laened niisuguse wihaga wastu lootikut, nagu tahaks ta teba tükkideks teha, ja tõstis purje masti otsa alt omast pefast wälja ning wiskas ta meresse. Ütlemata suure waewaga saime ta tagasi kistuda ja oma koha peale seada, sest palju laewameestest oliwad alla laewa keresse läinud ja ootasiwad seal surma. Maru läks ikka kangemaks. Wihma pifarad tegiwad walu nagu tule sädemed, nõnda et meie meelest oli, nagu põleks meil ihu, ja kõik elu lootus kadus.

„Daske purjed maha,“ hüüdsin ma, „meie ei wõi neid enam ülewal pidada.“ Kui purjed maha oliwad lastud ja kõwaste linni seutud, ütlesin ma: „Tulgem, andkem ennast Jumala hooletks. Tema wõib meid veel elus hoida; ja peatsime meie surema, kas on siis veel parem surra, kui paludes?“

Meie heitsime põlwili ja Tehwan palus: „Issand, kes sa oled teinud taewa ja maa ja kõik mis seal sees on. Ra meie oleme sinu kätte töd. Kõik asjad peawad sinu sõna kuulma, sest sina oled naad teinud. Sina walitsed tuule ja wee üle, nagu sa inimese elu ja surma üle walitsed. Sina sead meie elu ja surma, sest sina oled meie Looja. Sellepärast kumardame meie palwes Sinu ette. Kuule meie kaisendamist Jeefuse Kristuse, meie Onnistegija pära. Anna meile, meie palume sind, oma Püha Waimu, et tema meie südames elaks ja meie mõtteid maapealsetest asjadest arapööraks, et meie endid walmis teeksimme igawesele elule.“

Kui Tehwan oli lõpetanud, palusin mina: „Issand, meie usume ja ei mõtle mitte kalkiti, et sina niisugune Jumal oled, kes palweid kuuleb, ja et sa alati pöörad oma kõrwa nende poole, kes sinu poole kaisendawad; ning sellepärast tuleme meie nüüd palwega sinu ette. Kui see sinu tahtmine peaks olema, et meie seltsinatsel päewal oma töd juu-

rest peame rahu sisse minema, siis on see hea, aga kui sa meid veel mõnda aega oma töö tahab pruulida, siis läsi tormi ja laeneid, et naad wait jäävad. Meie oleme nõdrad, aga sinu juures on wägi. Kuule meie palwet, sest meie palume Jeesuse nimel. Halasta meie peale tema pärast. — Tule meie juure, Jeesand, siin laenete kestel, nagu sa enne wanast oma jüngrite juure tulid. Maru mäsfas, aga fina ütlesid: „Jää wait!“ ja waata, kõi jäi korraga wait; sest fina oled kõige wäeline ja sinu sõna peawad kõi asjad luulma.“

Kui meie „Amen“ olime ütelnud, siis käis püha auukartuse wärin meist läbi, sest meie palmega lõppes ka maru; ei mitte kord korralt, piktamisi wähemaks jäädes, waid filmapilguga, äkitselt. Kõi jäi wait. Meie waatasime ümberringi, tuult ei olnud enam olemaski; imels panes waatasime meie sõnalaulumata üksteise filma ja Grone, Wbau mees, hüüdis: „Ime lugu! Nüüd tunnen mina, mis kasu õigest usust on!“

„Jeesand on meid peastnud,“ ütlesin mina. „Tänagem teid tema imeliku helduse eest.“ Ja palaw tänu tõusis meie liigutatud südamest taewa poole. Homikuni olime meie nüüd antrus ja teisel päewal jõudsi ühele saarele. Sel ajal mäsfas ümberringi kange maru, mis palju puid murdis, weel enam majasid lõhkus, aga meie elu oli kindlas warju paigas ja kõigel tormi ajal laulsiwad meie südamed kiituse laulusid Jeesandale tema imeliku helduse pärast.

Nüüd olen ma juba wana mees ja mo ihu on nõrk, aga mo waim on tugew nagu enne ja on rõõmus Jeesanda tööd tehes. Kui ma nüüd waatan sinna heale maale, mis mulle nüüd nii ligi on, siis põleb mo süda ja mo filmad tulewad täis rõõmu pisaraid selle auu peale mõeldes, mis ma nüüd warsti saan nägema, sest Jeesand on minu juures õdd ja päewad ning mina tean, kelle sisse ma usun. Niisama, kui ma ümberringi waatan ja näen, kui suuri asju Jeesand nii paljudele hingele on teinud ja weel teeb, siis rõõmustab minu hing ütlemata kalli rõõmuga.

P a l w e.

Truu Jumal ja walguse Isa, kelle käest kõi head annid tulewad, meie täname sind, et sinu armu usked ikka weel lahti on ja et weel mitmed homiku ja õhtu, põhja ja lõunapoolt wõiwad tulla ning aset leida pulma lauas. Meie täname sind, et sa weelgi oma waimuga mehi täidab, kes rahurõõmsaid sõnumid kõigile poole laiali kannawad. Arata ka meid, oh Jeesand, et meiegi omad weringid tootsime sinu riigi ja kiriku ehitamiseks, et meiegi sinu riigi laiiale lautamise töö ajal tühjalt

ei seisaks maailma turul, waid kaasa aitaks armastawa südame, rõõmsa suu ja helbe käega. Ja Issand, kutsu enesele tööliki kõige rahwaste seas, et ta senini weel tundmatades ilma nur'ades wägewaste ülestunnistatud saaks, et Jeesus Kristus on Issand, Jumala Isa auuks. Amen.

P a u l.

1) Tõuse üles, walgets saa! Waata kulbse koidu sära, Mis ju hiilgab üle maa, Wõidab pimeduse ära. Dõ ju peab lõppema — Tõuse üles, walgets saa.

2) Tõuse üles, walgets saa, Kes weel surma warjus istus! Ürta, sest sind armuga Tahab walgustada Kristus: Kuu tahab magada? Tõuse üles, walgets saa!

3) Tõuse üles, walgets saa! Nõnda palu, õhla, hüüa, Waestel paganatel ka Eluwalgust saata püüa. Rahwas üle ilmamaa. Tõuse üles, walgets saa!

Pastepüha Rajatea saarel eht Kristinju õnnistus paganate seas.

Laske lapsukesed minu juure tulla, ja ärge keelge neid mitte. Mark. 10, 14.

Suurest ilmamereft ümberpiiratud, umbes keskpaigas Australia mandrimaa ja Lõuna-Ameerika lõuneranna wahel, on tena saar Rajatea. Aga kõigest looduse iluduseft hoolimata oliwad selle saare elanikud ometi suure wietsuse all: nende pagana usk riisus mitmelt lapselt ja täiskaswanult hinge. Ligi mereranda oli Upoa orus sõjajumala Dro tempel ja suur kuju. Sinna tõiwad ümberkaudsed ebajumalate preestrid sadasid inimesi ohwrits, ja selleks wõis kuninga käsu järele iga inimene wäärt arwatud saada. Selle juurde oli weel Rajatea saarel mõned werehimulised, nõndanimetud Aroiseltsi liikmed, kelle kohus oli lapsi tappa kas ise oma käega eht selletarwis seatud naese läbi.

Sellepäraft oli see kõige saarele õnnistuse päewaks, kui 11. Jüri kuu päewal 1818 kaks armuõpetuse kuulutajad saarele tuliwad, ja teine neist oli lõunameredes tuntud misionär John Williams. Armuõpetuse kuulutajad oli kuningas Tamatoa ise ühest lähedast saarest toonud. Need leidsiwad sealt walmistatud tööpõllu ja sellepäraft tõutas ewangeliumi kuulutus kogu rohked milja. Misjuguft õnnistust iseäranis lapsed selle läbi saiwad, et neid Jeesuse Kristuse juure wiibi, näitab meile üks lastepidu aastal 1822 kellest misionär Williams ise järgmiste sõnadega jutustab:

„Üht juhtumist mis minu asutuses Rajateas sündis, tahan lühidalt jutustada. Umbes kuus sada last oli koos. Neile oli pidu valmistatud, ja nemad läksivad pidurongis missioni hoonest läbi, mitmed nendest ka Eurooplaste riietes, keda juba need wanemad olivad walmistanud, kes oma lapsed ehk ammu oleks tapnud, kui kristlik õpetus neid ei oleks peastma tulnud. Laste pidu rõõmu rohendusets olivad lipud ehitatud, kuhu mitmesugused pealkirjad külge olivad pandud, niikui näitufeks: „Oh, mis õnnistus on ewangelium!“ „Laste lapsed minu juure tulla,“ ja muud niisugusid salmisi. Kui lapsed olid missioni majast läbi läinud, wiidi neid suurde kirikusse, seal algas Jumala-teenistus kiituse lauluga selle maa omal keelel. Wäga wana kuningas Tamatoa istus auujärje peal. Lapsed olivad kes kirikut seatud ja wanemad istusid kaugematel istmetel. Iga klass kutsuti siis ette- ja katsuti läbi, ja selle järele waliti weel iga klassist mõned keda missionär Williams weel iseäranis läbi katsus. Seda tehes oli wanemate oled wäga liigutaw. Mitmete filmad särasiwad rõõmuga, ja isa ütles emale ehk ema isale: „Mis õnn see ometi oli, et meie armsad lapsed elusse jätsime ega neid ei tapnud!“ Teised kaebasiwad suure kurbuse ja wärisewa healega, et naad ei olnud lapsi elusse jätnud; ja weel teised olivad wait, aga pisarad weeresiwad nende palgeid mööda alla, seda luau jutustades, et mitme ja mitme wanemate lapsed olivad tapetud. Üks suur auuline pealik tõusis püsti ja hüüdis ahastawa healega: „Lubage mind rääkida! Minul on tarwis rääkida.“ — Seda luba saades lühas ja juure: Di, oh oleks ma teadnud ewangeliumi meile tulema olema! Oh oleks ma teadnud seda õnnistust oodata! Siis oleksin ma lapsed elusse jätnud ja need oleksid nüüd nende õnneliste seas. Aga oh! Neid kõiki olen mina tapnud ja ei ainustki elusse jätnud.“ See pealik oli nimetatud Arooi seltsi kõrgemast jaust, ja selle jau seadus sündis neid, kõik lapsi äratapma. Auujärje peal istuwa kuninga poole pöördetes, kes tema sugulane oli, sirutas ta oma käe wälja ja hüüdis: „Sina, wend, nägid mind tapma ühe lapse teise järele; aga ei kunagi sa ei hakanud minu mõrtsuka kätte kinni ja ei sa ütelnud: „Pea kinni, wend, Jumal on pea meie maale tulemas.“ Siis wandus ta ebajumalad ära, keda tema enne oli teeninud ja ütles: „Teie ebajumalad olite need, kes saatsite meid nende hirmsate mõttete sisse, ja mina pean nüüd lapsita surema, ehk küll olen olnud 19 lapse isa!“ Seda üteldes istus ta ärdaste nuttes, kurwa südamega maha.

See juhtumine näitab kõige elawamal ja liigutawal kombel meie filmade ette ristiusu õnnistust ja paganausu needmist. Ristitud wane-

mad ja lapsed! kas oleme meie ka Jumalale tänulised, ristiusu läbi meile walmistatud õnnistuse eest, ja kas tunneme selgeste, et üksi ristiusu läbi patu all ägawale pagana rahwale õnnistust wõib saada? Waata, see sündis ewangeliumi läbi, et see õnnistus Rajateasjegi saabeti. Missioni töö püüab ka ilka edasi sebasama õnnistust kõige pagana rahwastele saada. Öppigem siis tundma Jumala riigi wäljalautamise töö suurt tähtsust; öppigem seda armastama, selle eest paluma ja sest tööst osa wõtma. Selleks andku Jumal meile armu ja mõistust!

Ranged joogid Afrikas.

Ristirahwa armetu kange jookide kauplemine teeb Afrikas koledat kahju. Afrika elanikel on jooma himu ärakautamiseks niisama wäha wõimu, kui nende walgetel wendadel Euroopasti. Selle läbi saab neis maades, kus neegritel wiina saada on, kõige kurblikumaid lugusid näha. Kõik nende elajaline jõledus näitab ennast seal nii awalikult, et seda otse jampsimiseks sünnib nimetada.

Madagaskaris on joomine mõnes suguarus nii palju kaswanud, et üks osa rahwast üsagi laine ei ole. Mehed, naesed ja lapsed märguta joomastuses üksteise kõrwas. Prantslased on selles asjas kõige enam süüalused.

Muhametlaste on Afrika homiku pooltes rannas wiinakaupa wähetalistanud, aga Sakslastel on füiski korda läinud, sinna aastas umbes 70 tuhande rubla eest wiina saada.

Afrika lõunarannas on wiinast sündinud häwitus nii hirmus, et seda jutustada wõimalik ei ole. Reegi Inglise jutustab, et ühel püha-päewa homikul tella 11 ja 12 wahel ta olla wõinud 317 mahalangenud joobnud inimesi lugeda, ise weel need, kes kõrwalise kohtades wõiswad kukkuda.

Shtu-Afrikas on asi weel pahem. Gimene maatükk mis mõni sakslane seal omandas, osteti wiinaga. Kongomaad osteti niisamuti, ja wiin tulnud, ei mitte ainult pruugitawaks kaubakraamiks, waid ka kaubas pruugitawaks rahaks. Pudelitäie wiinaga wõib osta kõiksugu kaupa.

Rikaste Eurooplaste matulised seal külades on hirmsad. Neis tarwitakse wähest korruga wiina ja püsirohu eest mitu sada rubla; sest ka püsifi paugutamist armastawad neegri rahwas kuulda.

Reegi missionär jutustab, et wähest terwed külad joomastuses on. Mõned magawad, pudel pea all, et see õfselgi saada oleks, kui ärkawad.

Tõesti just suur hull nõnda nimetatud „ristiinimesi“, kes terwet Afrikat kange jookidega uputada tahawad, oleksid üsna ärapoomise wäärt.